

**Маријана Узуновски**

Завод за проучавање културног развика, Београд

marijana@zaprokul.org.rs

СТРУЧНИ РАД

УДК: 021:004.8]:311(497.11)

<https://doi.org/10.63356/baz.2026.007>

## **БИБЛИОТЕКЕ У ДИГИТАЛНОМ ДОБУ: ИЗМЕЂУ ПОДАТАКА, ЗНАЊА И КУЛТУРНОГ ДИЈАЛОГА**

**Апстракт:** Савремене библиотеке функционишу у окружењу брзог развоја информационих технологија и дигиталних платформи, што је значајно променило њихову улогу. Поред традиционалних функција, сада управљају подацима, дигиталним ресурсима и знањем. Овај рад анализира кључне аспекте ове трансформације, са посебним освртом на значај статистичких података, професионални развој библиотекара и улогу библиотека као простора културног дијалога. Посебна пажња посвећена је систему прикупљања података о библиотекама у Србији и њиховој анализи за планирање и развој услуга. Рад наглашава потребу за интеграцијом традиционалних вредности и савремених дигиталних пракси ради очувања релевантности библиотека у академској и широј друштвеној заједници.

**Кључне речи:** библиотеке, дигитално окружење, подаци, знање, културни дијалог, стручно усавршавање

### УВОД

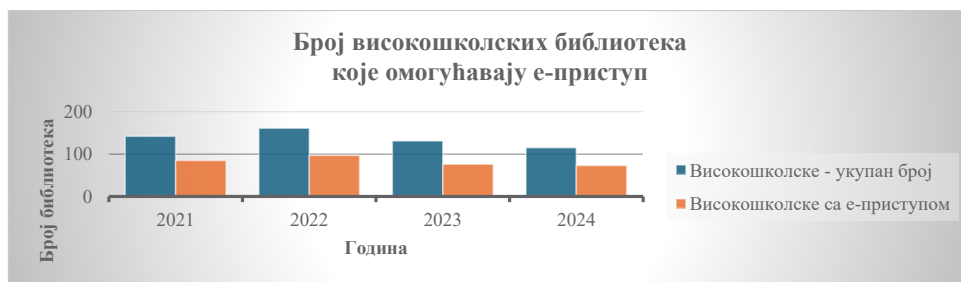
Развој информационих технологија и дигиталних платформи значајно је трансформисао улогу библиотека. Поред традиционалних функција, библиотеке све више постају центри за управљање подацима, знањем и информационим ресурсима.<sup>1</sup> Њихова релевантност сада зависи од способности да интегришу управљање подацима, дигиталне технологије и континуирано стручно усавршавање библиотекара.

<sup>1</sup> Wendy Evans and David Baker, editors. *The End of Wisdom? : The Future of Libraries in a Digital Age*. Chandos Publishing, 2016.

Овај рад представља перспективу истраживача у области културе, засновану на анализи националних база података ради стицања увида у функционисање установа културе.

## БИБЛИОТЕКЕ У ДИГИТАЛНОМ ОКРУЖЕЊУ

Дигитализација је довела до дубоких промена у начину на који се информације производе, дистрибуирају и користе. Развој дигиталних библиотека, електронских база података и институционалних репозиторијума омогућио је корисницима приступ информацијама без временских и просторних ограничења.<sup>2</sup> Према извештајима IFLA-е, библиотеке имају кључну улогу у обезбеђивању приступа информацијама и развоју дигиталне писмености корисника.<sup>3</sup> Савремени развој библиотека повезан је и са појавом отвореног приступа, отворене науке и управљања истраживачким подацима. Концепт отворене науке додатно мења улогу универзитетских библиотека. Развој дигиталних репозиторијума и научних платформи омогућава слободан приступ резултатима истраживања, што доводи у питање традиционалну улогу библиотеке као посредника. Поставља се питање да ли дигитални репозиторијуми чине физичку библиотеку сувишном или јој дају нову функцију.



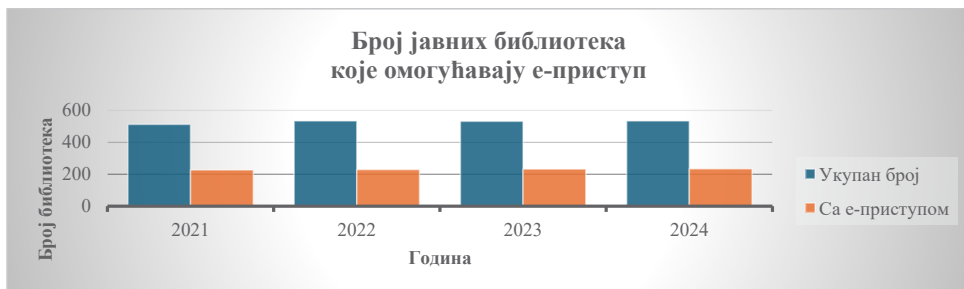
Графикон 1. Број високошколских библиотека које омогућавају е-приступ

Приказ омогућава поређење укупног броја високошколских библиотека са бројем оних које нуде електронски приступ, као и праћење промена током времена (Графикон 1). Високошколске библиотеке у Србији представљају значајне актере у подршци отвореној науци, што указује на

<sup>2</sup> Evans, Wendy, and David Baker, editors. *The End of Wisdom? : The Future of Libraries in a Digital Age*. Chandos Publishing, 2016.

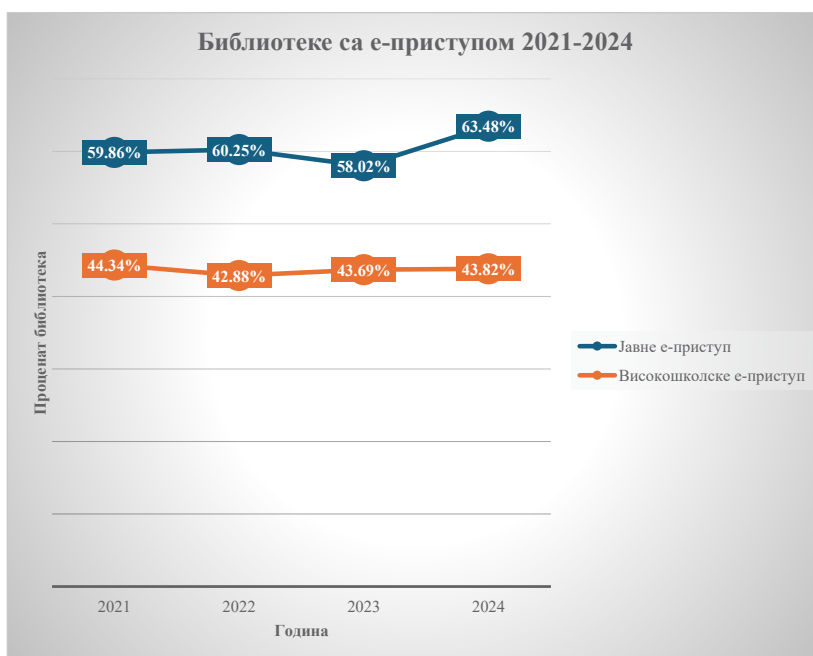
<sup>3</sup> International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA). *IFLA Trend Report 2021 Update*.

потребу да библиотекарски развијају компетенције у управљању подацима поред традиционалне улоге чувара збирки. Високошколске библиотеке тако постају простори који повезују истраживаче, податке и дигиталне ресурсе, омогућавајући приступ, организацију и дугорочно очување знања.



Графикон 2. Број јавних библиотека које омогућавају е-приступ

Приказ омогућава поређење укупног броја јавних библиотека са бројем оних које нуде електронски приступ, као и праћење промена током времена (Графикон 2).



Графикон 3. Број јавних и високошколских библиотека које омогућавају е-приступ 2021-2024

Овај приказ показује раст удела библиотека које омогућавају електронски приступ током посматраног периода, што указује на постепену дигиталну трансформацију библиотечког система. Анализа показује да су укупан број библиотека и број библиотека са електронским приступом стабилни, што се јавних и високошколских библиотека тиче и да проценат оних које пружају е-приступ износи око 60% високошколских и око 50% јавних библиотека (Графикон 3).

## ЗНАЧАЈ ПОДАТАКА И СТАТИСТИКЕ У САВРЕМЕНОМ БИБЛИОТЕКАРСТВУ

Подаци су кључни за разумевање рада библиотека и планирање њиховог развоја. Систематско прикупљање података омогућава праћење рада, анализу коришћења ресурса и идентификацију потреба корисника. Праћење културе у Србији почива на повезивању специфичних база података које омогућавају свеобухватан увид у функционисање овог сектора. Кључни механизам чини спрега МБС базе, којом управља Народна библиотека Србије, и информационог система е-Култура, који прати Завод за проучавање културног развоја.

Ови подаци своју финализацију добијају у годишњој публикацији Култура Републичког завода за статистику, која представља званични оквир за анализу културног живота и израду стратешких докумената. Оваква интеграција података превазилази оквире простог евидентирања и омогућава да се библиотеке сагледају као активни учесници културног развоја, а не као изоловане институције.

Анализа података указује на важне процесе, као што су раст дигиталних услуга, промене у начину коришћења ресурса и све већи значај онлајн комуникације са корисницима. Статистичко праћење показатеља у системима као што су МБС и е-Култура омогућава библиотекама да препознају дугорочне трендове, уоче нове потребе заједнице и правовремено прилагоде своје услуге. На тај начин сирови статистички подаци престају да буду само бројчани показатељи и постају основ за стварање примењивог знања неопходног за развој библиотечке делатности.

У таквом окружењу мења се и професионална улога библиотекара. Поред традиционалне функције посредника у приступу грађи, библиотекар све више постаје аналитичар који селекује, тумачи и повезује податке како би корисницима обезбедио поуздано информационо окружење. Од библиотекара се очекује да статистичке показатеље претвори у смислене

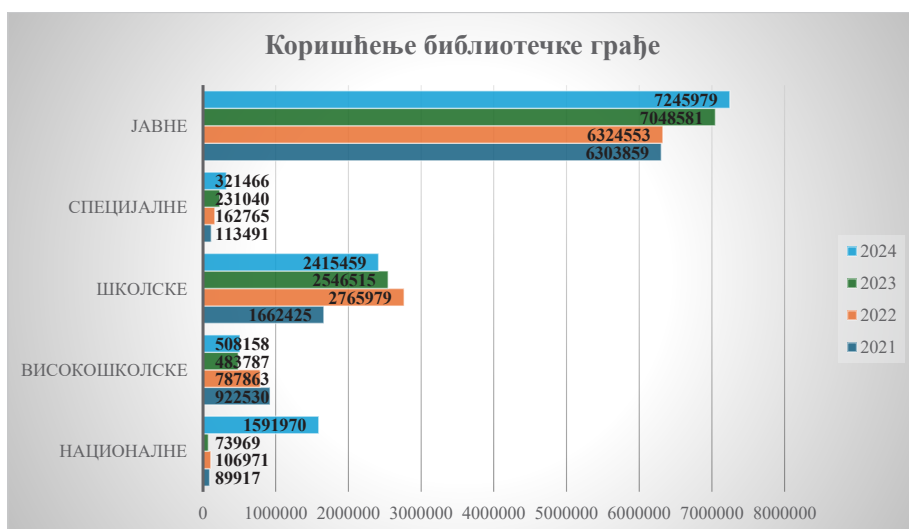
увиде који доприносе бољем управљању ресурсима и квалитетнијем корисничком искуству.

Практично, статистички подаци у библиотекама служе не само за извештавање, већ и за доношење одлука о развоју услуга и приоритетима. Систематично праћење показатеља омогућава установама културе да прецизније одговоре на потребе корисника и аргументовано представе свој значај у ширем културном систему.

Квалитет прикупљених података директно утиче на њихову примену у пракси. Недоследности у уносу, различита тумачења методологије или непотпуно извештавање могу довести до погрешних закључака. Зато је неопходно стално унапређивати стандарде и обуку библиотекара у области статистике. Институције које координишу прикупљање података обезбеђују методолошку уједначеност и поузданост показатеља.

Прецизно унети и обрађени подаци кључни су за доказивање значаја библиотеке пред оснивачима и доносиоцима одлука. У условима ограничених ресурса, статистички показатељи постају основ за вредновање рада, планирање буџета и одлуке о финансирању. Без јасних и поузданих података о корисницима, програмима и услугама, библиотеке не могу аргументовано представити свој значај, што може довести до смањења подршке и ресурса.

Истовремено, ти подаци омогућавају развој програма који подстичу културни дијалог и непосредну комуникацију са корисницима. Статистика, дакле, није супротност културној мисији библиотека, већ један од предуслова њеног остваривања.



Графикон 4. Коришћење библиотечке грађе по типу библиотеке

Овај приказ омогућава увид у обим библиотечких фондова и њихове промене током времена. Може се уочити да количина грађе не расте увек пропорционално са бројем корисника или развојем дигиталних услуга, што указује на сложен однос између традиционалних ресурса и савремених начина приступа информацијама (Графикон 4). У пракси, одлуке о услугама све више се заснивају на анализи података, што омогућава библиотекама да планирају развој, оптимизују ресурсе и прилагоде се потребама корисника. Библиотеке се развијају као организације које активности заснивају на подацима, уз систематско праћење и интерпретацију показатеља у ширем друштвеном контексту.

## ДИГИТАЛНА ДОМИНАЦИЈА И ИЗАЗОВИ САВРЕМЕНОГ БИБЛИОТЕКАРСТВА

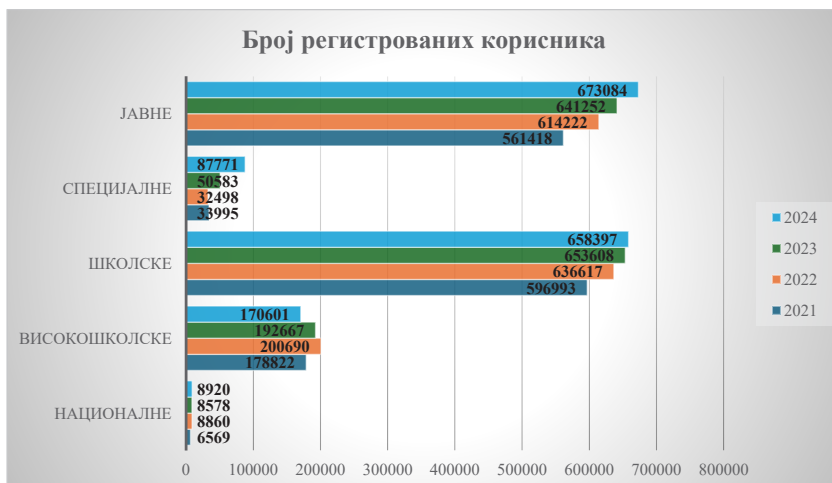
Дигитално окружење доноси бројне предности, али и нове изазове за библиотеке. Повећана доступност информација путем интернета мења начин на који корисници приступају знању, што смањује традиционално коришћење библиотека у физичком простору. Кључни изазов је поузданост и квалитет информација у дигиталном окружењу. Корисници су изложени бројним изворима различитог квалитета, што захтева развој критичког мишљења и информационе писмености. Библиотеке имају важну улогу у обезбеђивању проверених и релевантних извора.

Дигиталне технологије такође отварају нове могућности за развој библиотечких услуга. Онлајн каталози, дигиталне колекције и виртуелни програми омогућавају библиотекама да прошире утицај и допру до ширег круга корисника. Савремене библиотеке балансирају између дигиталне доминације и очувања традиционалних вредности, што захтева пажљив приступ оба аспекта.

Анализа података о коришћењу дигиталних услуга омогућава јавним библиотекама да идентификују потребе корисника и развију програме који подстичу непосредну комуникацију, као што су књижевне вечери, радионице и разговори са ауторима. Подаци не замењују традиционалне облике културне размене, већ их унапређују. Комбинација квантитативних показатеља и квалитативног искуства омогућава библиотекама да очувају улогу простора културног дијалога у дигиталном добу.

Иако се често говори о кризи читања, податак о 673084 члана јавних библиотека у Србији показује супротно (Графикон 5). Ова бројка потврђује да библиотеке имају велики потенцијал за културни дијалог и да их више од

пола милиона људи и даље сматра релевантним ослонцем. Код националних, школских, специјалних и јавних библиотека, бележи се пораст броја регистрованих корисника, док је код високошколских дошло до благог пада.



Графикон 5. Број регистрованих корисника по типу библиотеке

## ПРОФЕСИОНАЛНИ РАЗВОЈ БИБЛИОТЕКАРА У ДИГИТАЛНОМ ДОБУ

Дигитална трансформација библиотека захтева нове компетенције библиотекара. Поред традиционалних знања, потребне су вештине у дигиталним технологијама, управљању подацима и информационој писмености. Развој вештачке интелигенције и дигиталних алата мења начин приступа информацијама, што захтева да библиотекари пређу са улоге посредника на улогу саветника у претраживању и вредновању информација. Према смерницама IFLA-е, континуирано стручно усавршавање је кључни предуслов развоја библиотека.<sup>4</sup>

Практична искуства показују да библиотекари препознају потребу за додатним образовањем, посебно у дигиталним алатима и новим услугама. Истраживања истичу значај неформалног учења и улогу професионалних удружења у развоју компетенција<sup>5</sup>, али и јасну везу између нивоа дигиталних компетенција и квалитета библиотечких услуга.

<sup>4</sup> IFLA, Global Vision Report Summary, 2018.

<sup>5</sup> Давидовски, Биљана. „Пут до компетентног библиотекара – савремени стручни кадар у јавним библиотекама Златиборског округа“. *Корак библиотеке*, бр. 7, 146-166.

## БИБЛИОТЕКЕ КАО ПРОСТОР КУЛТУРНОГ ДИЈАЛОГА

Библиотеке имају значајну улогу у развоју културног дијалога, као простори који повезују знање, културу и заједницу. UNESCO истиче да библиотеке представљају кључне институције за равноправан приступ информацијама и култури.<sup>6</sup>

У дигиталном окружењу ова улога се проширује кроз онлајн програме, дигиталне колекције и нове облике комуникације, чиме библиотеке задржавају релевантност у савременом друштву. Културни дијалог у библиотекама обухвата не само промоцију књиге, већ и стварање простора за размену идеја, мишљења и искустава. Тако библиотеке имају значајну друштвену улогу, подстичући критичко мишљење и активну улогу појединца. У дигиталном окружењу ова улога се проширује кроз онлајн дискусије, виртуелне изложбе и дигиталне платформе за учење.

### ЗАКЉУЧАК

Библиотеке у дигиталном добу пролазе кроз сложену трансформацију која обухвата промене у приступу информацијама, организацији рада и професионалним компетенцијама. Постају институције које управљају подацима, дигиталним ресурсима и знањем, али истовремено задржавају своју културну и образовну функцију.

Анализа улоге података у библиотекарству показује да статистички системи не служе само за евиденцију, већ представљају основу за доношење одлука, стратешко планирање и унапређење услуга. У том процесу библиотекари, поред традиционалних знања, све више преузимају улогу аналитичара и посредника у управљању информацијама.

Подаци, међутим, немају вредност сами по себи. Њихов значај настаје тек онда када се претворе у информације које омогућавају разумевање потреба корисника, праћење читалачких навика и развој услуга у складу са савременим друштвеним променама. На тај начин подаци постају основ за стицање институционалног знања, док знање остаје коначни циљ библиотечке делатности.

Библиотеке се, стога, не могу разумети само кроз појединачне показатеље, већ као део динамичне мреже односа између података, знања и културних пракси. У дигиталном окружењу оне не нестају, већ се изно-

<sup>6</sup> UNESCO Public Library Manifesto, 2022.

ва дефинишу управо у простору између културног дијалога и дигиталне доминације, где подаци служе као средство доказивања значаја и одрживости, а знање остаје њихов коначни циљ.

## ЛИТЕРАТУРА

1. Давидовски, Биљана. „Пут до компетентног библиотекара – савремени стручни кадар у јавним библиотекама Златиборског округа”. У *Корак библиотеке* бр. 7 (2022): 146–166.  
<https://korakbiblioteke.biblioteka-uzice.rs/wp-content/uploads/2022/12/Davidovski-B.-Put-do-kompetentnog.pdf> (преузето 27.03.2026)
2. Evans, Wendy, and David Baker, eds. *The End of Wisdom?: “The Future of Libraries in a Digital Age”*. Oxford: Chandos Publishing, 2016.  
<https://dokumen.pub/the-end-of-wisdom-the-future-of-libraries-in-a-digital-age-0081001428-9780081001424.html> (преузето 27.03.2026)
3. International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA). “IFLA Global Vision Report Summary”. The Hague: IFLA, 2018.  
<https://repository.ifla.org/rest/api/core/bitstreams/a958ef4b-5dda-4218-affe-623022fa01d5/content> (преузето 28.03.2026)
4. International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA). “IFLA Trend Report 2021 Update”. The Hague: IFLA, 2021.  
<https://repository.ifla.org/rest/api/core/bitstreams/83ae052f-5919-402f-9bb6-020ee0d5453c/content> (преузето 28.03.2026)
5. „Библиотеке”. *Култура 2021 = Culture [2021]*, [рукопис припремили Јасмина Крстић ... и др.], 46–51. Београд: Републички завод за статистику, 2022.
6. „Библиотеке”. *Култура 2022 = Culture [2022]*, [рукопис припремили Јасмина Крстић ... и др.], 44-49. Београд: Републички завод за статистику, 2023.
7. „Библиотеке”. *Култура 2023 = Culture [2023]*, [рукопис припремили Јасмина Крстић ... и др.], 44-49. Београд: Републички завод за статистику, 2024.
8. „Библиотеке”. *Култура 2024 = Culture [2024]*, 46-50. Београд: Републички завод за статистику, 2025.
9. “UNESCO Public Library Manifesto”. Paris: UNESCO, 2022.  
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000385149> (преузето 29.03.2026)

**Marijana Uzunovski**

Institute for Cultural Development Research, Belgrade

marijana@zaprokul.org.rs

## **LIBRARIES IN THE DIGITAL AGE: BETWEEN DATA, KNOWLEDGE, AND CULTURAL DIALOGUE**

**Abstract:** Modern libraries operate in an environment shaped by rapid technological development and digital communication platforms. These changes have significantly transformed their role, expanding it from traditional functions to include data management, digital resources, and knowledge organization. This paper analyzes the role of libraries in the digital age, with particular emphasis on statistical data, professional development of librarians, and the function of libraries as spaces of cultural dialogue. Special attention is given to data collection systems in Serbia and their importance for planning and development of library services. The paper highlights the need to integrate traditional library values with modern digital practices.

**Keywords:** libraries, digital environment, data, knowledge, cultural dialogue, professional development